

מעבר לסטרקטורליזם איכותני/כמותי: המחקר האיכותני הפוזיטיביסטי וההצהרה הפרדיגמטית¹

יצחק ברקוביץ²

תקציר

השיח המחקרי הנוגע להבחנה בין גישה איכותנית לכמותית נוטה לעתים קרובות להיות בינארי באופיו. הסטרקטורליזם הזה מערער על הלגיטימיות של מחקר איכותני פוזיטיביסטי, שיטת מחקר ייחודית בה נעשה שימוש תדיר במחקרים במדעי החברה. במאמר זה, המחבר טוען שיש להכיר במחקר איכותני פוזיטיביסטי כצורה ייחודית של מחקר איכותני. המאמר מתמקד בשלושה נושאים: (א) השורשים הפרדיגמטיים של מחקר איכותני פוזיטיביסטי, (ב) הרכיבים של מחקר איכותני פוזיטיביסטי כגישת מחקר אמפירית, כולל טיפולוגיה הממפה ביטויים שונים של מחקר איכותני מלא או חלקי, ו(ג) הצגת פרק של הצהרה פרדיגמטית במאמרים כדי לשפר את האיכות של מחקר איכותני, בין אם הוא פוזיטיביסטי ובין אם הוא לא. הכרה במחקר איכותני פוזיטיביסטי כסוג מובחן ולגיטימי של מחקר יכולה לשפר מחקרים איכותניים במדעי החברה.

¹ קובץ זה הינו תרגום של המאמר הרשום מטה, אנא השתמשו ברישום המקורי בלבד לשם אזכור: Berkovich, I. (2018). Beyond qualitative/quantitative structuralism: The positivist qualitative research and the paradigmatic disclaimer. *Quality and Quantity*, 52(5), 2063–2077.

² תכתובת בנושא המאמר ניתן להפנות אל יצחק ברקוביץ, האוניברסיטה הפתוחה - izhakber@gmail.com

1. מבוא

לשימוש במחקר איכותני במדעי החברה יש היסטוריה ארוכה ומכובדת (Denzin and Lincoln, 2003). השדה של מדעי החברה עבר "מהפכה איכותנית" בשנות ה-70 וה-80 של המאה ה-20 (Donmoyer and Galloway, 2009, p. 7). במדעי החברה ובחינוך, המחקר האיכותני (וחוקריו) שזכה במשך שנים להתעלמות ודחיקה לשוליים על ידי המחקר (והחוקרים) הכמותי ההגמוני, הפך לזרם המרכזי של גישות המחקר (Lichtman 2013, p. 91; Seidman 2013, pp. 7-8). אפילו בדיסציפלינות עם נטייה פוזיטיביסטית, כמו ניהול (ראה Pratt, 2009), מחקר איכותני, שבעבר כונה "סיפורת" ו"לא מדע" (Denzin and Lincoln 2011, p. 2), הפך ללגיטימי. לדוגמא, בניהול חינוכי, ניתוח היסטורי הראה שאם כתבת מחקר איכותני בשנות ה-70 וה-80 היית נתקל בקושי רב יותר לפרסמו (Berkovich and Eyal, 2017). ניתוח ציטוטים של מחקרים מהזמן האחרון (-2009) (2013) הראה ששלושת המחקרים הכי מצוטטים בשדה קשורים למחקר איכותני (Wang and Bowers, 2016). כיום, מחקר איכותני הוא חלק אינטגרלי מהשיח המדעי במרבית הדיסציפלינות במדעי החברה (למשל, אנתרופולוגיה (Bernard, 2011); תקשורת (Lindolf and Taylor, 2010); חינוך (Bogdan and Biklen, 2007); ניהול (Myers 2013); מדעי המדינה (McNabb, 2015); פסיכולוגיה (Smith, 2015); מדיניות ציבורית (Sadovnik, 2006) וסוציולוגיה (Marvasti, 2003)).

על אף שהמחקר האיכותני במדעי החברה הפך ללגיטימי ושכיח, לא הרבה השתנה בהשקפה הסטרוקטורליסטית לפיה מחקר איכותני ומחקר כמותי מייצגים גישות מנוגדות. ההצגה הרווחת של גישה איכותנית מול גישה כמותית בשתי עמודות שונות יוצרת תפיסה של פיצול (Allwood, 2012). התפיסה הסטרוקטורליסטית הזו מגדירה גישה אחת כתלויה במה שלא כוללת השנייה. כמה מבקרים יצאו נגד החלוקה הבינארית בין מחקר איכותני וכמותי (למשל, Bryman 1984; Hammersley 1992, 1996). לפי מבקרים אלו, הגיעה העת לשינוי במסגור סטרוקטורליסטי זה. לדוגמא, Allwood (2012) טוען:

סיבה אחת לכך שעדיין יש שימוש בהפרדה [הבינארית] על ידי אנשים האחראים על קורסי מתודולוגיה ועל ידי מוציאים לאור של ספרים יכולה להיות שההפרדה הזו נוחה להבנה. [אולם] ההפרדה של גישות מחקר כאיכותניות וכמותיות מהווה למעשה קידום של חשיבה פשטנית על

נושאים מורכבים, ועל כן עשויה לפגוע בהתפתחות ההבנה של נושאים מחקריים פילוסופיים ומתודולוגיים. (p. 1428)

נושא אחד שלא זוכה לטיפול ראוי מהמסגור הסטרוקטורליסטי של שתי גישות מחקר הוא ההבנה של מחקר איכותני פוזיטיביסטי, שהוא סוג של חקירה מדעית המשלבת מתודות איכותניות עם אלמנטים פוזיטיביסטיים. המונח "מחקר איכותני פוזיטיביסטי" מופיע בכמה עבודות במדעי החברה (Ashworth 1997, p. 216; Berry and Otley 2004, p. 233; Gephart and Richardson 2008, p. 31; Greckhamer and Koro-Ljungberg p. 736; Lincoln 1998, p. 317; Tan et al. p. 246). למרות שהספרות מכירה בקיום של מחקר איכותני פוזיטיביסטי, מעט מאוד חוקרים ניסו להתמקד בנושא ולבחון אותו לעומק (חוקרים בולטים הם Peter Ashworth בפסיכולוגיה וChad Perry בשיווק). המחסור במחקר איכותני פוזיטיביסטי, הידוע גם בשם מחקר ריאליסטי (ראה, Healy and Perry 2000; Sobh and Perry 2006), מדאיג במיוחד כשמקבלים טענות כמו זו לפיה מחקרים איכותניים במדעי החברה מבוססים על הנחות על כך שתופעות מתקיימות במציאות, אך הידע שלנו עליהן הוא מובנה בחלקו (למשל, Lund, 2005). טענות אלו שנויות במחלוקת, מאחר והרבה חוקרים איכותניים מציגים גישות אנטי-ריאליסטיות הדוחות את ההנחה שהעולם החברתי הוא אחיד (Johnson et al. 1993; Mays and Pope 2000; Sandelowski 2007).

במאמר זה, אני טוען שמחקר איכותני פוזיטיביסטי ראוי להכרה כצורה ייחודית של מחקר איכותני. אני מפתח את טענתי בשלושה שלבים. ראשית, אני מגדיר מחקר איכותני פוזיטיביסטי כמודל מחקרי. שנית, אני דן במחקר איכותני פוזיטיביסטי כמחקר אמפירי, ומציע טיפולוגיה למיון סוגים שונים של מחקר איכותני פוזיטיביסטי. שלישית, אני מעודד שילוב של הצהרה פרדיגמטית במאמרים כדי לקדם את איכות המחקר האיכותני, פוזיטיביסטי ולא פוזיטיביסטי כאחד.

2. כשמחקר איכותני פוגש פוזיטיביזם

הגדרות רחבות של מחקר איכותני ופוזיטיביזם כוללות טענות מפורטות רבות על טבע המציאות והמדע, על תפקיד החוקר במחקר ועל פרקטיקות מחקר (ראה

הגדרה רחבה לפוזיטיביזם ב- Marsh and Furlong 2012, pp. 22-23, והגדרה רחבה למחקר איכותני ב- Sarantakos 2012, pp. 36-37). הגדרות מסוג זה מונעות אפשרות לשילוב בין שני המושגים. עיון בספרות הרלוונטית על שיטות משולבות ותאוריה מעוגנת שדה, אשר גם הן פועלות בגבול הדק שבין מחקר איכותני לגרסה מסוימת של מחקר פוזיטיביסטי, חושף כי חוקרים נמנעו משימוש בהגדרות רחבות כשהם דנים במיזוג בין הגישות (למשל, Creswell 2013, p. 4; Suddaby 2006, p. 638). חלק טענו שהשימוש בהגדרות רחבות של מחקר איכותני ושל פוזיטיביזם נעשה בעיקר על ידי טהרנים הדוחים כל אלמנט הקשור למושג המנוגד (Johnson and Onwuegbuzie 2004, p. 14). נטען כי סוג זה של מיזוג אפשרי כשחוקרים מאמצים אוריינטציה פרגמטית יותר, וגישה נורמטיבית פחות, הנמנעת מיצירת דינאמיקה של "זה-או-זה" (Howe, 1988,) (1992).

כנקודת מוצא, הכרחי להכיר בכך שמחקר איכותני פוזיטיביסטי מתאפשר רק כשאנו מאמצים הגדרות "צרות", גם של מחקר איכותני וגם של מחקר פוזיטיביסטי. האתגר הוא לבחור באילו מההיבטים של המושגים להתמקד, באופן שבו-זמנית ישמור על מהותם של כל אחד מהמושגים ויאפשר את האיחוד המיוחל של שניהם. בכל הנוגע למחקר איכותני, מאמץ זה יכול להיות מקודם על ידי הסתמכות על סקירות וסינתזות קודמות של הגדרות שניתנו למושג. לדוגמא, המיפוי האנליטי להגדרות שונות של מחקר איכותני שסיפקו Guest, Namey, and Mitchell (2012, pp. 2-3) זיהה ארבע סוגי הגדרות המתמקדות ב(א) מטרת המחקר, ב(ב) עמדה אפיסטמולוגית, ג(ג) הליך והקשר איסוף הנתונים, ו(ד) היבטים פונקציונליים. החוקרים מסיקים שהגדרות המתמקדות בהיבטים פונקציונליים מצליחות לתפוס את המהות הבסיסית של מחקר איכותני, אך מתעלמות מהעמדה הדיכוטומית של מחקר איכותני ביחס לסוגי מחקר שונים ועמדות אפיסטמולוגיות שונות (Guest et al., 2012, p. 3). ניסיון נוסף ממנו ניתן ללמוד הוא הניתוח של Chesebro and Borisoff (2007) לשש הגדרות למחקר איכותני המתבססות על גישות איכותניות שונות (נטרוליסטית, איכותנית, פרשנית, אתנוגרפית, מחקר שדה ומחקר פעולה). החוקרים זיהו כמה מאפיינים משותפים החוצים את הגישות המגוונות³ (P. 9):

³ Chesebro and Borisoff (2007) ציינו גם מאפיינים משותפים ששמו דגש על "החוקר כמשתתף במחקר"; אני נמנע מלהתייחס למאפיינים אלו כי הכללתם בהיבטים הפונקציונליים הבסיסיים של מחקר איכותני כללי מוטלת בספק, ונדמה שהם קשורים רק לגישות איכותניות מסוימות.

(א) איסוף נתונים המתרחש בסביבה טבעית; (ב) תקשורת עם המשתתפים במחקר שאינה מובנית לחלוטין; (ג) עניין בניסיון להבין משמעות וסמלים; (ו) המטרה היא לייצר תובנות על תופעות חברתיות. אסטרטגיית הגדרה זו, המתמקדת במכנה המשותף, מדגישה גם את ההיבטים הפונקציונליים היסודיים של המחקר האיכותני, המבנים את ההגדרה ה"צרה" של המושג. הגדרה "צרה" זו למחקר איכותני פופולרית במחקרים מתחום הניהול, דיסציפלינה בעלת שורשים פוזיטיביסטיים עמוקים (Suddaby, 2006). לדוגמא, בשדה הניהול, Gephart (2004, pp. 454-455) אפיין מחקר איכותני בהתבסס על האלמנטים הבאים: (א) התמקדות בתהליכים ובמשמעויות של התופעות; (ב) הקשבה לפרשנויות של השחקנים באופן נטורליסטי; (ג) הפקת תובנות על הדרך בה חוויות חברתיות נוצרות על ידי המציאות החברתית, או על האופן בו חוויות אלו יוצרות מציאות חברתית.

הגדרות פונקציונליות של מחקר איכותני מתמקדות לא רק באופי האבסטרקטי של הנתונים, אלא גם במאפייניהם הקונקרטיים. לדוגמא, Nkwi, Nyamongo, and Ryan (2001, p. 1) הציעו את ההגדרה הבאה, הפועלת על מושג של שלילה, למחקר איכותני: "נתונים שלא מצביעים על ערכים בסולם אורדינלי." הגדרה צרה להיבטים קונקרטיים אחרים של מחקר איכותני עשויה לכלול גם את השימוש במדגם קטן והסתמכות על נתונים טקסטואליים (Sobh and Perry, 2006). היבטים אלו הם תוצר לוואי טבעי של השאיפה העומדת בבסיס הניסיון לתפוס את מורכבות התופעה, והם מייצגים יחסי חליפין בסיסיים במחקר בין גודל ועומק (Ragin, 1994, p. 49).

לאחר שזיהינו את ההיבטים האבסטרקטיים והקונקרטיים המעצבים את ההגדרה הצרה למחקר איכותני, אנו יכולים לפנות להגדרת פוזיטיביזם. חוקרים הצביעו על כך שפוזיטיביזם הפך למסגרת ההתייחסות המרכזית במדעי החברה (Sale et al., 2002, p. 45). היסודות הפילוסופיים של פוזיטיביזם לוגי, המדגישים את ההיבטים של דדוקציה, צפייה ישירה ואת מושג האימות, עוררו את הביקורת הרחבה ביותר, בין השאר מאחר והם הובילו למיס-קונספציות (Goulding, 2002). לדוגמא, Hunt (1991) טען שפוזיטיביסטים לא מציעים השקפה דטרמיניסטית, אלא כזו לא-דטרמיניסטית המבוססת על הסתברות, ושהם לא מבקשים להפוך מצבים סובייקטיביים למוחשיים או אובייקטיביים. הכרה באותן מיס-קונספציות מגשרת במעט על הפער, אך היא אינה מספיקה כדי למזג בין מחקר איכותני

לבין פוזיטיביזם. שתי הגישות יכולות להיפגש רק כשגם המחקר הפוזיטיביסטי יקבל הגדרה צרה. כדי להציע הגדרה כזו, אנו מוכרחים להיפטר ממונחים מתודולוגי, הנכלל בדרך כלל בהגדרות "רחבות" לפוזיטיביזם (למשל, Eisner, 1992), ולאמץ השקפה של "פוזיטיביזם [שיכול להיות] מאופיין במידה מסוימת בנטייה לפרשנות" (Sale et al., p. 47). למטרה זו, בהגדרה הצרה שלנו לפוזיטיביזם, עלינו לזנוח הנחות פוזיטיביסטיות מסורתיות, כמו ההפרדה המבנית בין החוקר והליך המחקר וההפרדה הטמפורלית בין איסוף נתונים לניתוח (Suddaby, 2006), שימנעו מחוקרים לאמץ גישה פרשנית. בה בעת, הגדרה צרה לפוזיטיביזם עדיין גורסת שהתופעה הנחקרת לא משתנה בצורה דרמטית בהקשרים שונים, ושהחוקרים לא מעורבים באופן אישי עם משתתפי המחקר (למשל, Gall et al., 1996). העדר היבטים אלו חותר תחת הרעיונות הפוזיטיביסטיים היסודיים של תופעה טבעית יציבה ובלתי תלויה, ותואם יותר את המחשבה הרליטיביסטית על טבעה האינטר-סובייקטיבי והלוקלי של המציאות החברתית, ושל המחשבה הפוסט-מודרנית על טבעה הרב-ערכי של המציאות החברתית (Gephart 2004; Macionis and Gerber 2010; Snape and Spencer 2006). הגדרות צרות לפוזיטיביזם מתארות את המושג כפילוסופיה מדעית הכוללת את ההנחות לפיהן (Ashwort, 1997; 2000): (א) יש עולם בלתי תלוי; (ב) מדע יכול לתאר את העולם באמצעות מודלים תאורטיים; (ג) תאוריות יכולות לייצג את הקשרים בין משתנים; ו(ד) מחקר יכול לבחון היפותזות תאורטיות ולהעריך אותן. אימוץ הגדרות צרות למחקר איכותני ופוזיטיביסטי הוא תנאי מקדים להתייחסות לפוזיטיביזם כפרדיגמת מחקר איכותנית וכסוג של מחקר אמפירי.

3. פוזיטיביזם כפרדיגמת מחקר איכותנית

Guba and Lincoln (1994) מגדירים פרדיגמה כ"מערך אמונות (או מטפיזיקה) הנוגעות למושגים ראשוניים או אולטימטיביים. היא מייצגת השקפת עולם המגדירה עבור המחזיק בה את טבע העולם", את מיקום הפרט בתוכו, ואת טווח היחסים האפשריים עבור העולם וחלקיו" (p. 107). Guba and Lincoln (1994) טענו שכל פרדיגמה מחקרית כוללת תשובות לשלוש שאלות מרכזיות (p. 108): "מהו המבנה והטבע של המציאות, ועל כן, מה ניתן לדעת עליה?" (כלומר,

אונטולוגיה); "מהו טבע הקשר בין היודע, או השואף לדעת, לבין מה שניתן לדעת?" (כלומר, אפיסטמולוגיה); ו"כיצד החוקר (השואף לדעת) פועל כדי למצוא את מה שהוא או היא מאמינים שאפשר לדעת?" (כלומר, מתודולוגיה). שלושת יסודות הפרדיגמה (אונטולוגיה, אפיסטמולוגיה ומתודולוגיה) יכולים למצוא ביטוי ישיר או עקיף בכל עבודה מחקרית נתונה (Sobh and Perry, 2006).

Morgan and Smircich (1980) טענו ש"ברגע שהפרט מרכך את ההנחה האונטולוגית שהעולם הוא מבנה ממשי, ומודה שבני אדם לא רק מגיבים לעולם החברתי, אלא עשויים לתרום ליצירתו באופן אקטיבי," נפתחת הדלת ל"הרבה עמדות שונות על הרצף הסובייקטיבי-אובייקטיבי" (p. 498). חוקרים הציעו שמלבד שתי הפרדיגמות התאורטיות (כלומר, קונסרוקטיביזם/פרשנות ותאוריה ביקורתית) המניעות את המחקר האיכותני, ישנה פרדיגמה שלישית שלא זוכה למספיק תשומת לב: פוזיטיביזם. פוזיטיביזם⁴ טוען שקיימת מציאות "אמתית" הפועלת באופן לא מושלם ושיכולה להיות מובנת רק באופן הסתברותי (Guba and Lincoln, 1994). תפיסה זו נבדלת מהפרדיגמה הפוזיטיביסטית הטהורה הגובלת בביהיוריזם, רואה במציאות כמבנה ותופסת בני אדם כמגיבים (Morgan and Smircich, 1980).

ריאליזם, שהוא הבסיס הפילוסופי למחקר איכותני פוזיטיביסטי, "לא מנוגד להשקפה המסורתית של האדם כחלק ממערכת טבעית של גורמים והשפעות" (Ashworth, 2008, p. 4). באותו הזמן, הגישה מכירה בכך שתופעות חברתיות הן מורכבות ומערבות פרטים רפלקסיביים (Healy and Perry, 2000). כפרדיגמה מחקרית, נטען גם שריאליזם הוא "לא נקי מערכים ולא טעון בערכים, אלא מודע לערכים" (Healy and Perry, 2000, p. 122). עבודתם של Morgan and Smircich (1980) מפצלת את פרדיגמת הריאליזם ומטרתיה לשתי תתי-פרדיגמות. הראשונה רואה במציאות תהליך ממשי בו בני אדם נתפסים כמתאימים עצמם, כך שהמחקר מתמקד בבחינה של מערכות, תהליכים ושינויים, בדרך כלל דרך ניתוח היסטורי. התת-פרדיגמה השנייה שהוצעה על ידי החוקרים רואה במציאות שדה קונטקסטואלי של מידע בו בני אדם נתפסים

⁴ Guba and Lincoln (1994) השתמשו במונח פוסט-פוזיטיביזם כדי לתאר פרדיגמה זו. אולם, במונח נעשה שימוש שכיח בספרות כדי להתייחס גם לקטגוריה של מסורות איכותניות, כמו הרמנויטיקה, תאוריה ביקורתית ופוסט-סטרוקטורליזם, הדוחות את ההנחות הפוזיטיביסטיות (ראה Prasad, 2005). כדי למנוע בלבול, המאמר הנוכחי משתמש במונח "פוזיטיביזם".

כמעבדי מידע, כך שהמחקר מתמקד בבחינה של מסגרות שונות, בדרך כלל דרך ניתוח קונטקסטואלי.

למרות קריאות להתקדם מ"מלחמת הפרדיגמות", לא ניתן להתעלם מהעובדה שהיריבות בין מחשבות אפיסטמולוגיות ממשיכה להיות רווחת (Denzin, 2008). להשקפתי, הסיבה לכך היא שחשיבה אפיסטמית היא תהליך קוגניטיבי בסיסי המנחה אותנו בעיבוד ובהבנה של נתונים ורעיונות טקסטואליים (Barzilai and Eshet-Alkalai, 2015). מעבר לפונקציה הקוגניטיבית שלהן, לפרדיגמות יש תפקיד נורמטיבי מרכזי בהבניית ההבנה שלנו על האופן בו העולם צריך להראות (Goldstein, 1993). מסיבות אלו, אני מאמין שלחשיבה אפיסטמולוגית יש קשר ישיר לשיקולים פרקטיים. לפיכך, למרות שאני רואה בעייתיות בשיח הפרדיגמטי הטהרני, אני מסכים עם ההנחה הבסיסית שלו, לפיה חשיבה אפיסטמולוגית פרדיגמטית היא שורש המחקר של חוויות ופעולות אנושיות.

4. המושגים הבסיסיים של מחקר איכותני פוזיטיביסטי

אחרי שדנו בפוזיטיביזם כפרדיגמת מחקר המניעה את המחקר האיכותני-פוזיטיביסטי, אני עובר מהמישור הפילוסופי למישור הפרקטי דרך התמקדות במחקר איכותני פוזיטיביסטי כמחקר אמפירי. במעבר זה, אני רוצה להציע פרספקטיבה פרקטית המורכבת מכמה אבני יסוד על פרדיגמה, כתחליף לפרספקטיבה הפילוסופית המונוליתית. פרספקטיבה המורכבת מכמה אבני יסוד מכירה ברכיבים בעלי קשר קלוש המעורבים במחקר, באופן המאפשר להבין סוגים אפשריים שונים של מחקר איכותני פוזיטיביסטי. מבחינה של הספרות, נדמה ששינוי זה בהשקפה מוצדק. לדוגמה, Firestone (1987), אשר בחן מחקרים בחינוך, הסיק שהקשר בין פרדיגמות לסוגים של מתודות הוא יותר אסתטי ורטורי מאשר לוגי (p. 20).

Kothari (2004, pp. 1-2) הגדיר מחקר כ"מתודה שיטתית המורכבת מהגדרת בעיה, ניסוח השערה, איסוף עובדות או נתונים, ניתוח עובדות והגעה למסקנות מסוימות." השמטתי מההגדרה המקורית של Kothari את הרכיב של "ניסוח השערה", אשר מתאים רק למחקר כמותי, ושילבתי איסוף נתונים וניתוח

לתוך רכיב אחד במערך, בהתבסס על טענות רווחות על כך שתהליכים אלו שזורים זה בזה במחקר האיכותני (Suddaby, 2006). ניתוח תוכן של הספרות על מחקר איכותני פוזיטיביסטי (Ashworth 1997, 2000, 2008; Healy and Perry 2006; Sobh and Perry 2006) הוביל אותי לזהות שלושה שלבים בתהליך המחקר האמפירי בהם עשויים לבוא לידי ביטוי דגשים פוזיטיביסטיים: (א) ניסוח, (ב) מערך, ו(ג) פרשנות. במקביל, דגשים פוזיטיביסטיים במחקר איכותני עולים בדרך כלל באחד או יותר משלושת האלמנטים הבאים: (א) מעוגנות בניסוח, (ב) קפדנות במערך, ו(ג) הכללה בפרשנות.

4.1 מעוגנות פוזיטיביסטית

מחקר איכותני פוזיטיביסטי מונע לעתים קרובות על ידי מעוגנות פוזיטיביסטית. הנחות של חוקרים על טבעו הריאליסטי והטבעי של הידע (Ashworth, 2000) משתקפות בגישת החוקר כלפי הספרות. מחקר איכותני פוזיטיביסטי מאמץ לעתים תכופות מודל מנטלי פוזיטיביסטי המוצג כבר ברקע התאורטי. מודל מנטלי זה הוא "הקש מבני על עולם אמתי או על מצב, אירוע או תהליך דמיוני אשר המוח מבנה דרך הסקה" (Nersessian, 1999, p. 11). במודל המנטלי של פוזיטיביזם, מושג האמת הוא מרכזי (Johnson-Laird, 1999). "המושג תקף בשתי רמות. ראשית, אינדיבידואלים מייצגים רק אפשרויות אמתיות. שנית, עבור כל אפשרות אמתית הם מייצגים רק את הטענות המוחשיות בהנחות היסוד – בין אם הן מאשרות או שוללות (Johnson-Laird 1999, p. 116). על כן, מעוגנות פוזיטיביסטית בשדה מערבת מידה מסוימת של הסקה דדוקטיבית, מאחר והיא מאמצת תאוריה מהותנית על תופעה ובוחנת האם היא תקפה על המקרה הנחקר. Hyde (2000) הציע שהסקה דדוקטיבית אפשרית לא רק במחקר כמותי אלא גם במחקר איכותני; אולם, הוא הדגיש שהסקה דדוקטיבית במחקר איכותני מצריכה שהמושגים הנבחנים יוגדרו אפריורית, ושהקשרים המוצעים בין המושגים יצוינו לפני איסוף הנתונים. לדוגמא, בהתייחסותו למחקר מסוג חקר-מקרה, Yin (1994) הציע שעל חוקרים להצהיר אפריורית על הנחות היסוד שלהם בנוגע למאפיינים ולסיבות העומדים בבסיס המקרה, אם ברצונם להשתמש בהסקה דדוקטיבית.

Sobh and Perry (2006) ציינו שמחקר איכותני פוזיטיביסטי מערב בדרך כלל קריאה מקיפה של הספרות העוסקת בתופעה הנחקרת לפני איסוף הנתונים האיכותניים (כלומר, מידע לא אורדינלי המגיע מטקסטים, דימויים או צלילים, ראה Guest et al., 2012), כדי לשפר את בחירת המשתתפים וניסוח השאלות. חוקרים אשר דבקים בדרישות הריאליזם נעזרים בספרות במהלך איסוף הנתונים כדי להיות יעילים יותר בחילוץ של נתונים רלוונטיים וכדי להבין את הממצאים שעולים. הקידוד התמטי בו נעשה שימוש כדי לסווג נתונים ובמקביל למקד את העניין בהם נעשה לעתים קרובות בהתבסס על מסגרות קונספטואליות קיימות (Sobh and Perry, 2006) או על בסיס חלק מהיסודות שלהן. הכוונה פה היא לא לכך שתאוריות אפרוריות של חוקרים מונעות מהם להיות פתוחים להסברים חדשים העולים מדברי המשתתפים. סוג זה של ניתוח תמטי ידוע בשם "ניתוח תוכן מוכוון". (Hsieh and Shannon, 2005).

הפוזיטיביזם המעוגן של המחקר האיכותני בא לידי ביטוי בשדות מחקר המאופיינים במבנה מאוד אינטגרטיבי והיררכי. לדוגמא, בדיון על מחקר איכותני בשדה המחקר הארגוני, Pratt (2009) טען ש"אם לומר זאת בפשטות, אי אפשר לקמץ בתאוריה. זה קריטי שחוקרים יבטאו לאילו שיחות תאורטיות הם רוצים להיכנס ומהו המצב של שיחות אלו נכון להיום" (p. 857).

4.2 קפדנות פוזיטיביסטית

המטרה של קפדנות פוזיטיביסטית היא ליצור "אמינות מתודולוגית" ולאפשר ביקורת חיצונית על המחקר ועל הידע שהוא הפיק (Healy and Perry, 2000; Morrow, 2005). מאחר וההשקפה הפוזיטיביסטית "מניחה מראש שקיימת מציאות בסיסית, אמתית וחד-משמעית... חייבת להיות עדות לתוקף – במובן של התאמה בין הנתונים לבין המציאות שהם אמורים לחשוף" (Ashworth, 1997, p. 91). בה בעת, חוקרים מתארים את ההקפדה של המחקר האיכותני-פוזיטיביסטי כ- מותנית, מאחר והוא מתמודד עם מערכת פתוחה עם "גבולות מטושטשים" המערבת מנגנוני יצור "מלוכלכים" ולא פשטניים (Healy and Perry, 2000).

Ashworth (2000) הרחיב על היסודות המומלצים לתוקף ומהימנות במחקר איכותני פוזיטיביסטי, יסודות הכוללים (א) מודעות להנחות מוקדמות

וחיפוש מכון של מידע המאתגר הנחות אלו; (ב) מעורבות בעולם של המשתתפים, המגבירה את החשיפה למורכבות המציאות החברתית ולמשמעויות השונות שלה; (ג) ניתוח עצמאי של הנתונים על ידי עמיתים; (ד) השגת נתונים מתכנסים המגיעים ממקורות שונים (אימות); (ה) השגת נתונים מתכנסים שחולצו תוך שימוש בטכניקות איסוף נתונים שונות (הצלבה); (ו) הסכמה ותגובות של המשתתפים על הממצאים (בדיקת חברים). למרות שהאלמנט האחרון לא נקי מליקויים, הוא יכול "להפחית את המקרים של נתונים לא נכונים ושל פרשנות לא נכונה לנתונים" (Harper and Cole, 2012, p. 2), בעיקר כשאין הרבה אינטרסים שלא קשורים למחקר (למשל, ייצוג עצמי, פוליטיקה), ובאופן זה לקדם קפדנות ביצירת משמעות (Morrow, 2005).

קריטריון נוסף לקפדנות פוזיטיביסטית במחקר איכותני שהוצע בספרות הוא רפליקציה. Sobh and Perry (2006) הסבירו שנתונים שעלו מיחידות ניתוח שונות הם דוגמא לרפליקציה. החוקרים חשפו שמחקר איכותני הסתמך בין השאר על הבחירה האקטיבית של החוקר ביחידות ניתוח, בחירה המבוססת לעתים קרובות על ציפיות לדמיון או שוני בין התוצאות. בהתבסס על עבודתו של Yin (1994), Sobh and Perry (2006) טענו שמציאה של תוצאות דומות בין יחידות ניתוח שונות שהונחו מבעוד מועד מייצרת "רפליקציה ליטרלית", בעוד שמציאה של תוצאות סותרות בין יחידות שהונחו מראש מייצרת "רפליקציה תאורטית".

4.3 הכללה פוזיטיביסטית

להכללה פוזיטיביסטית יש כמה מאפיינים: (א) היא מערבת הפקה של טענות כלליות ומופשטות; (ב) היא כוללת טענות מתונות, מאחר והן שואפות לייצג את החוויה המשותפת של העולם החברתי תוך הימנעות מלהיות גורפות; (ג) היא מציעה לעתים קרובות תובנות אינסטרומנטליות בהן ניתן להשתמש בפרקטיקה חברתית. הכללה נוגעת ל"אקסטרפולציה" (Firestone, 1993, p. 22), וכוללת "הסקת מסקנות רחבות ממקרים פרטיקולריים" (Polit and Beck 2010, p. 1451). הרבה מחקרים איכותניים, אם לא כולם, מכילים בתוכם פרדוקס אינהרנטי בנוגע להכללה, מאחר והם "מתמקדים בפרטיקולרי" ובאותו זמן מתעניינים ב"כללי והאבסטרקטי" (Polit and Beck, 2010, p. 1452). עם זאת, במחקר

איכותני פוזיטיביסטי, עקב שורשיה של גישה זו, יש העדפה להשלכות ה"כלליות והאבסטרקטיות" של המחקר. לעתים קרובות העדפה זו מופיעה בצורה של הכללה הקשית. Lewis and Ritchie (2003) תיארו "הכללה הקשית" כהתמודדות עם "השאלה של האם הממצאים ממחקר פרטיקולרי יכולים להיות מוכללים, או האם ניתן להסיק מהם, על ממצבים או הקשרים מעבר לזה שנחקר" (p. 264). הם הציעו שזהו סוג בלתי תלוי של הכללה, שונה מ"הכללה ייצוגית", המנסה להסיק על האוכלוסייה הנמצאת מחוץ לאוכלוסייה שנדגמה (Firestone, 1993).

הכללה פוזיטיביסטית היא בדרך כלל "הכללה מתונה". Payne and Williams (2005) מציעים שהכללה מסוג זה מנסה לתאר את ה"טווח הרחב יותר של אנשים" (p. 311), וקשורה לשאיפתם של חוקרים ליצור "הכללות פרגמטיות" היוצרות סדר ועקביות באינטראקציה החברתית (p. 296). במחקר איכותני פוזיטיביסטי רק משמעויות רלוונטיות למציאות החיצונית (במובן שהן נחלקות ומשומשות באופן שגרתי על ידי מספר רב של חוקרים ואנשי מקצוע) ראויות להתייחסות (Sobh and Perry, 2006). חוקרים הציעו שראוי ואפשרי שתהיה מידה מסוימת של הסקה על סיבתיות במחקר איכותני (Maxwell, 2004). Sobh and Perry (2006) הסבירו ש"האפקטים המצטברים של מבנים ומנגנונים בסיסיים מייצרים דפוסים של חוויות, אך דפוסים אלו לא תמיד יתקיימו. על כן, תופעות חברתיות הן שבריריות מטבען, כך שהשפעות סיבתיות אינן קבועות מראש ותלויות בסביבה בה הן מתרחשות." (p. 1200). הכללה מתונה היא בראש ובראשונה מתונה. היא נמנעת מטענות מכלילות גורפות הנאמרות מעבר לזמן ולתרבות. ההכללה היא מתונה ומאופקת, ומזמינה שינויים פוליטיים ואסתטיים (Payne and Williams, 2005). הכללה מתונה משולבת בכמה גרסאות של מחקר איכותני. לדוגמא, ניתן לזהותה בגרסה של "תאוריה מעוגנת שדה" שפותחה על ידי Glaser ועמיתיו (Glaser and Strauss, 1967). מחקר פנומנולוגי יכול גם הוא לכוון להכללה פוזיטיביסטית. זרם אחד של מחקר פנומנולוגי השואף באופן מכוון לכיוון זה הוא פנומנולוגיה תיאורית, אשר מנסה לזהות את מכלול האיכויות עבור תופעות ספציפיות מהן ניתן להכליל (Gill, 2014; Giorgi, 1975).

לבסוף, הוצע כי הכללה פוזיטיביסטית קשורה לחשיבה יישומית. Schrag (1992) טען נחרצות ש"קשה להתחמק מהפרדיגמה הפוזיטיביסטית." הוא טען

שבלתי אפשרי להימנע מהכללה פוזיטיביסטית בשדה יישומי של מדעי החברה, מאחר והצידוק לעריכתם של הרבה מחקרים טמון בכוונתם להשפיע על הפרקטיקה החברתית. לדוגמא, לפי Schrag, מחקר חינוכי מסתכם בדרך כלל בהמלצה על סוג של "מדיניות, דרך חשיבה, מסגרת קונספטואלית, מערך, אסטרטגיה או פרקטיקה שתסייע במעורבות בחייהם של ילדים" (Schrag, 1992, p. 7).

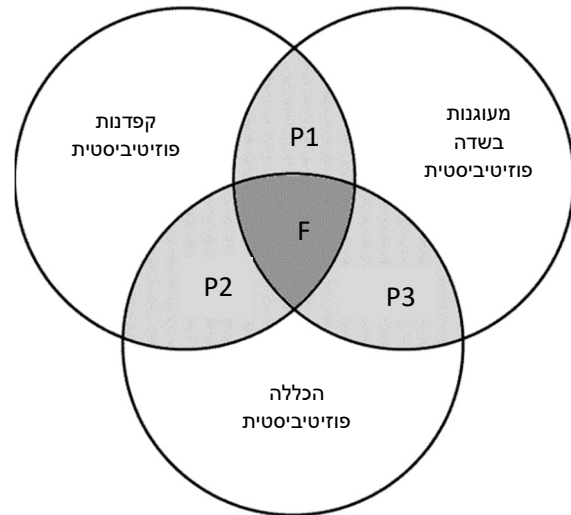
5. לקראת טיפולוגיה של מחקר איכותני פוזיטיביסטי כמחקר אמפירי

כפי שצוין עד כה, בהתבסס על ניתוח הספרות ומחקרים אמפיריים, הצלחתי לזהות שלושה דגשים במחקר האיכותני-פוזיטיביסטי: (א) מעוגנות פוזיטיביסטית, (ב) קפדנות פוזיטיביסטית, ו(ג) הכללה פוזיטיביסטית. אני מציע שדגש פוזיטיביסטי אחד⁵ אינו מספיק כדי לתייג עבודה איכותנית כמחקר איכותני פוזיטיביסטי, ושרק מחקרים הכוללים שני דגשים פוזיטיביסטיים, או יותר, יכולים להיות מסווגים כמחקרים איכותניים פוזיטיביסטיים לחלוטין, או באופן חלקי. קביעת מספר הדגשים הנדרשים כשניים או יותר דגשים פוזיטיביסטיים כדי שמחקר איכותני יוכל להיות מסווג כפוזיטיביסטי, או פוזיטיביסטי בחלקו, היא שרירותית במידה מסוימת, אך היא מתבססת על הספרות ועל ניסיונות סיווג קודמים. בטיפולוגיות, מספר קטן של ממדים תיאוריים יכול לסייע בהעברת רעיונות מרכזיים לקוראים, ולקדם שימוש בטיפולוגיות ככלי פדגוגי (Guest, 2013). שלוש נחשב למספר תמציתי ואפקטיבי של ממדים תיאוריים. לדוגמא, Leech and Onwuegbuzie (2009) הציעו שלושה ממדים תיאוריים כדי לסווג מערכים של מחקר משולב. הדגשים הפוזיטיביסטיים מוצגים בצורה גרפית בתרשים 1. ההצגה בדיאגרמת ואן מציעה שבעבודות איכותניות שונות דגשים פוזיטיביסטיים יכולים לבוא לידי ביטוי באופנים שונים, המייצרים ארבע סוגים של מחקר איכותני פוזיטיביסטי: (P1) פוזיטיביזם חלקי במעוגנות ובקפדנות, (P2) פוזיטיביזם חלקי בקפדנות ובהכללה, (P3) פוזיטיביזם חלקי בהכללה ובמעוגנות, ו(F) מחקר איכותני

⁵ רעיונות על מהימנות השואבים מפוזיטיביזם מוצאים את דרכם למחקר נטורליסטי ואתנוגרפי (LeCompte and Goetz 1982; Lincoln and Guba 1985). רעיונות אלו הפכו להיות מקובלים במחקר האיכותני (למשל, Marshall and Rossman 2006; Miles and Huberman 2002; Patton 2002).

פוזיטיביסטי לחלוטין. מרבית עבודות המחקר האיכותניות-פוזיטיביסטיות יכולות להתמייך לתוך אחד מארבעת הסוגים הללו.

תרשים 1. טיפולוגיה של מחקר איכותני פוזיטיביסטי

מחקר איכותני פוזיטיביסטי חלקי

מחקר איכותני פוזיטיביסטי מלא

ארבעת הסוגים המתוארים למעלה יוצרים טיפולוגיה תיאורית שנועדה לשפוך אור על סוג עבודות המחקר האיכותני-פוזיטיביסטי שניתן למצוא בספרות. שימוש בשניים מתוך שלושת הדגשים כתנאי סיווג עבודה כמחקר איכותני פוזיטיביסטי עשוי להראות כשרירותי עבור קוראים מסוימים, ועשוי להיתפס כסימפטומטי בחלקו ביחס לנושאים אחרים. לשם הגילוי הנאות, אני מוצא שאני מסכים עם ביקורות אלו. אך ההשלכות של העובדות שקהילת המחקר האיכותני אינה ישות אחת (Denzin, 2009) או שחוקרים נוטים לעתים קרובות למקם את עבודתם בפרדיגמה ספציפית ושואלים אלמנטים משיחים אחרים (Deetz, 1996), מגיעות הרבה מעבר להיקף של מאמר זה. ההצעה שלי היא להחליף סטרוקטורליזם בינארי ברצף, כדי להקל באופן עקיף על המתחים בקהילה מגוונת זו, הנוגעים למנהג של שאילה ושילוב אלמנטים בין פרדיגמות יותר מכל, אני מקווה שמאמר זה ייתן לגיטימציה לצורות שונות של מחקר איכותני פוזיטיביסטי בשיח המחקרי, תוך מתן קווים מנחים שיהיו רחבים דיים מכדי להפוך למיטת סדום.

מהשקפה הוליסטית, עבודות מחקר איכותניות פוזיטיביסטיות חלקיות בלבד חלשות יותר ממחקרים פוזיטיביסטיים לחלוטין, מפני שאחד ההיבטים המחקריים הפוזיטיביסטיים המרכזיים חסר, ועל כן, הנרטיב המחקרי פחות מפותח. כדי להתמודד עם נושא זה, אני מציע לשלב חדשנות טכנית במאמרים, שתופיע בצורה של הצהרה על השקפה פרדיגמטית. הצהרה כזו תתרום לליטוש לא רק של מחקרים איכותניים פוזיטיביסטיים, אלא גם של מחקרים איכותניים פרשניים וביקורתיים, מפני שרפלקציה עשויה לסייע לחוקרים לא-פוזיטיביסטיים לא להיכנע ללחצים לאמץ רכיבים פוזיטיביסטיים. לחצים אלו עשויים להוביל למחקרים הכוללים רכיב פוזיטיביסטי יחיד, כמו אלו המיוצגים בחלקים הלא חופפים בתרשים 1.

6. הצורך בהצהרה פרדיגמטית

הפרספקטיבה הרב-מבנית של פרדיגמות, המכירה בקיומם של רכיבים בעלי קשר קלוש, לא גורעת מהפונקציה הבסיסית של החשיבה האפיסטמית בעיבוד ובהבנה קוגניטיביים של רעיונות (Barzilai and Eshet-Alkalai, 2015), וגם לא מהערך האסתטי והאפקט המדעי של נרטיב מחקר קוהרנטי. הכרחי, אם כך, לקדם מודעות פרדיגמטית של חוקרים לעבודתם ושל קוראים למחקרים בהם הם נתקלים.

הרעיון לפיו הוגים צריכים להרהר על שורשיהם הפרדיגמטיים עשוי להישמע נאיבי, אך הוא אינו חדש. לדוגמא, Marshall and Rossman (2006) טענו שרפלקציה פרדיגמטית מהווה יסוד מרכזי בקידום של "יושרה אפיסטמולוגית" ובשמירה על קשרים בין האסטרטגיה, השאלה, המערך והמתודות של המחקר. הספרות מציעה שניתן לבחון חשיבה פרדיגמטית של חוקרים בכמה דרכים. גישה אחת היא לבחון כיצד חוקר מייצג הבניות פרדיגמטיות מפרספקטיבה של צופה חיצוני (Johnson and Cassell, 2001). לדוגמא, Gringeri, Barusch, and Cambron (2013) השתמשו בארבעה סמנים אפיסטמולוגיים כדי למפות מחקרים איכותניים שפורסמו בעבודה סוציאלית. גישה נוספת היא לתת הזדמנויות לפרטים ליצור רשמים על השיחים הפרטיקולריים עליהם ביססו החוקרים את עבודתם (Johnson and Cassell, 2001). אני מעדיף לעודד את השימוש בגישה השנייה, של מעורבות מבפנים, מאחר ובמידה והיא מבוצעת

לאורך התהליך המחקרי, היא יכולה להיות בעלת אפקט מעצב על המחקר עצמו ועל איכותו.

ביחס לכך, Johnson and Cassell (2001, p. 127) טענו ש"דרך הניסיון להסביר את עצמנו כבעלי הידע, לומר לעצמנו כיצד עלינו להגיע לאמונות שלנו, אפיסטמולוגיה היא קריטית עבור המדע." בדומה לכך, Morgan and Smircich (1980) טענו שמדעי החברה "ירוויחו אם חוקרים היו יותר ברורים בנוגע לאמונות איתם הם מגיעים בנוגע לנושא המחקר" (P. 499). בהמשך הם טוענים ש"יש צורך לגשת לדיונים על מתודולוגיה בדרך שתדגיש את הקשר החיוני בין תאוריה למתודה – בין השקפת העולם בה תומך החוקר, סוג שאלת המחקר שהוא מעלה, והטכניקה אותה יש לאמץ כבסיס למחקר (Morgan and Smircich,) (p. 499).

למרות שרפלקסיביות נכללת בדרך כלל בעבודות מחקר איכותניות, היישום שלה הוא לרוב צר וטכני. Macbeth (2001) טען שמרבית הדיון כיום על רפלקסיביות במחקר איכותני מתמקד ב"רפלקסיביות עמדתית", המערבת את הבחינה האישית של חוקרים בנוגע למיקומם (למשל, ביוגרפיה אישית, מיקום פיזי, וכו') ביחס להליך האנליטי. ברפלקסיביות כזו נעשה שימוש בדרך כלל כדי להדגיש את ה"ערנות ליחסים סמויים, פריווילגיים, או במקרה הכי גרוע, נצלניים" עם משתתפי המחקר (Macbeth, 2001, p. 38). אני ממליץ על מעבר מאינטרוספקציה בסיסית זו (כלומר, מחשבה על השימוש של החוקר במתודות המחקריות) לצורה מתקדמת יותר ל רפלקסיביות מכוננת (כלומר, מחשבה על ההשלכות של ההנחות הפרדיגמטיות של החוקר על הפקת הידע) (Wooglar,) (1988). רפלקסיביות מכוננת נוגעת בקשר בין מה שמוצג לבין האופן בו הוא מוצג, ועל כן מכריחה רפלקציה ישירה על האופן בו החוקר מייצר תובנות.

רפלקסיביות מכוננת חשובה במיוחד במחקר על נושאים חברתיים מפני שנושאים חברתיים הם, בין השאר, "מתפרשים מטבעם", ומערבים טווח רחב של גורמים השזורים זה בזה (Head and Alford, 2015). השילוב של חלק המוקדש לרפלקסיביות מכוננת במאמרים יכול לתרום לקידום המדע מפני ש"חלק גדול מהמחלוקת והביקורת על מתודולוגיה מערבת חוקרים אשר לא מצליחים לתקשר זה עם זה כי הם מחזיקים בהנחות בסיסיות שונות על הנושא אותו הם חוקרים. כשההנחות השונות הללו הופכות למפורשות, פחות מאמץ

יוקדש לוויכוח על היתרונות היחסיים של מתודה אחת על פני אחרת, ויותר מאמץ יוקדש לנושאים בסיסיים יותר" (Morgan and Smircich, 1980, p. 499).

לאופן ההצגה הקונבנציונלי של מחקר איכותני במדעי החברה חסרה הצהרה פרדיגמטית של החוקרים, אשר בדרך כלל הולכת לאיבוד בתהליך הכתיבה. תת-פרק המוקדש להצהרה פרדיגמטית יאפשר לחוקרים לבחון את עמדתם האונטולוגית והאפיסטמולוגית, ויקדם את איכות השיח גם בתוך הקהילה המחקרית וגם בין חוקרים לאנשי מקצוע. תת-פרק המוקדש להצהרה פרדיגמטית אשר יופיע בפרק המתודולוגיה של המאמר, יעביר בצורה יעילה היבטים אלו.

הצהרה על הצהרה פרדיגמטית (למשל, תרשים 2) תספק תובנות על (א) האמונות הבסיסיות של החוקרים על העולם ועל מקומם של אנשים בו, ו(ב) האופן בו אמונות אלו השפיעו על תהליך המחקר האמפירי הרלוונטי. הדוגמא למטה מראה כיצד תת-פרק קצר של הצהרה פרדיגמטית יכול לסייע במתן המידע ההכרחי ולתת לקוראים גישה לאמונות הבסיסיות של חוקרים והשפעתן על המחקר.

תרשים 2. דוגמא להצהרה על הצהרה פרדיגמטית

הצהרה על עמדה פרדיגמטית

בעבודה זו, אני מאמץ פוזיטיביזם כפרדיגמה למחקר איכותני ומניח הבנות ופרשנויות משותפות על התופעה הנחקרת. המחקר שלי מעוגן בתאוריית ההגדרה העצמית, לפיה כל בני האדם חולקים צרכים פסיכולוגיים בסיסיים של אוטונומיה, מסוגלות וצורך ביחסים, ושואפים לספק אותם. כדי להשתמש בתאוריה כעדשה אנליטית בבחינת ההשפעה של המוטיבציות של סטודנטים להוראה על התנהלותם בכיתות, השתמשתי בראיונות עם כמה מקורות (כלומר, 16 מורים מתלמידים, מדריכיהם בבתי הספר ותלמידיהם בבתי הספר), בהצלבה (כלומר, ראיונות, תצפיות ויומנים של מורים מתלמידים), ובבדיקת עמיתים של הניתוח. הבדלים בהקשר ההוראה לא שיחקו תפקיד מרכזי בממצאים שעלו. על כן, אני מפרש את הממצאים הנוגעים לקשרים בין הצרכים הפסיכולוגיים של מורים מתלמידים לבין התנהלותם בכיתות כמייצגים תמונה כללית, רלוונטית עבור הרבה מורים מתלמידים.

הצהרה על תרומה מחקרית בתוך מסגרת אונטולוגית ואפיסטמולוגית נתונה אינה קלה, וחוקרים מסוימים יראו בה גם כלא רצויה. יש כאלו שיראו ניסיון זה כמשול למתן הסבר לבדיחה או ליצירת אומנות. על אף שכתובה אקדמית נוגעת בין השאר בהעברת המסר ובכלים בהם נעשה שימוש כדי להעבירו, היא לא צריכה לעסוק בבחינה של הבנה אפיסטמולוגית של קוראים

מהאקדמיה ומחוצה לה. ללא ספק, האתגר של יצירת הצהרה פרדיגמטית קשה הרבה יותר במחקרים משותפים. חוויה משותפת משמעותית חייבת להיות מקודמת דרך אינטראקציות תכופות ועמוקות (Polanyi, 1966) במהלך כל השלבים של ההליך המחקרי כדי באמת לשלב את הידע, המרומוז בדרך כלל, של כמה פרטים.

7. מסקנות

הכרה במחקר איכותני פוזיטיביסטי כצורה ייחודית ולגיטימית של מחקר איכותני יכולה לשפר את איכות העבודות האיכותניות במדעי החברה. הכרה זו תחזק את הנרטיב של מחקרים איכותניים-פוזיטיביסטיים המשלבים את כל שלושת הדגשים של מחקר פוזיטיביסטי. חידוש אחד שיכול לסייע במאמצים אלו הוא שילוב של תת-פרק המוקדש להצהרה פרדיגמטית במאמרים איכותניים, בו חוקרים יצהירו על חשיבתם הפרדיגמטית. רפלקציה זו תהפוך חוקרים ליותר מודעים להנחותיהם ותעודד אותם ליצור עבודות איכותניות קוהרנטיות יותר, פוזיטיביסטיות ולא פוזיטיביסטיות כאחד.

רשימת מקורות

- Allwood, C.M.: The distinction between qualitative and quantitative research methods is problematic. *Qual Quant.* **46**(5), 1417–1429 (2012). doi: 10.1007/s11135-011-9455-8
- Ashworth, P.: Conceptual foundations of qualitative psychology. In: J. A. Smith (ed.), *Qualitative Psychology: A Practical Guide To Research Methods*, pp. 4-25. Sage (2008)
- Ashworth, P.D.: Qualitative research methods. *Estud. pedagóg.*(26) (2000). doi: 10.4067/S0718-07052000000100007
- Ashworth, P.D.: The variety of qualitative research. part one: introduction to the problem. *Nurse Education Today.* **17**(3), 215–218 (1997). doi: 10.1016/S0260-6917(97)80136-0
- Barzilai, S., Eshet-Alkalai, Y.: The role of epistemic perspectives in comprehension of multiple author viewpoints. *Learning and Instruction.* **36**, 86–103 (2015). doi: 10.1016/j.learninstruc.2014.12.003
- Berkovich, I., Eyal, O.: Methodological review of studies on educational leaders and emotions (1992-2012). Insights into the meaning of an emerging research field in educational administration. *Journal of Educational Administration.* **55**(5), 469-491 (2017). doi:10.1108/JEA-07-2016-0078

-
- Bernard H.R.: *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. Rowman Altamira (2011)
- Berry, A. J., Otley, D. T.: Case-based research in accounting. In C. Humphrey, B. H. Lee (eds.), *The Real Life Guide to Accounting Research*, pp. 231-55. Elsevier (2004)
- Bogdan C.R., Biklen S.K.: *Qualitative Research for Education*. Allyn ve Bacon, Boston (2007)
- Bryman, A.: The debate about quantitative and qualitative research: a question of method or epistemology?. *British Journal of Sociology*. **35**(1), 75-92 (1984). doi: 10.2307/590553
- Charmaz, K.: Grounded theory: Objectivist and constructivist methods. In N. K. Denzin, Y. S. Lincoln (eds.), *Handbook of Qualitative Research*, pp. 509–535. Sage (2000)
- Chesebro, J. W., Borisoff, D. J.: What makes qualitative research qualitative?. *Qualitative Research Reports in Communication*, **8**(1), 3-14. (2007) doi:10.1080/17459430701617846
- Creswell, J. W.: *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Sage (2013)
- Deetz, S.: Crossroads—describing differences in approaches to organization science: rethinking Burrell and Morgan and their legacy. *Organization Science*. **7**(2), 191–207 (1996). doi: 10.1287/orsc.7.2.191

-
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S. (eds.): The Sage Handbook of Qualitative Research. Sage (2011)
- Denzin, N.K.: The elephant in the living room: or extending the conversation about the politics of evidence. *Qualitative Research*. **9**(2), 139–160 (2009). doi: 10.1177/1468794108098034
- Denzin, N.K.: The new paradigm dialogs and qualitative inquiry. *International Journal of Qualitative Studies in Education*. **21**(4), 315–325 (2008). doi: 10.1080/09518390802136995
- Donmoyer, R., Galloway, F.: Reconsidering the utility of case study designs for researching school reform in a neo-scientific era: insights from a multiyear, mixed-methods study. *Educational Administration Quarterly*. **46**(1), 3–30 (2009). doi: 10.1177/1094670509353041
- Eisner, E.W.: Are all causal claims positivistic?: a reply to Francis Schrag. *Educational Researcher*. **21**(5), 8–9 (1992). doi: 10.3102/0013189X021005008
- Firestone, W.A.: Alternative arguments for generalizing from data as applied to qualitative research. *Educational Researcher*. **22**(4), 16–23 (1993). doi: 10.3102/0013189X022004016
- Firestone, W.A.: Meaning in Method: The rhetoric of quantitative and qualitative research. *Educational Researcher*. **16**(7), 16–21 (1987). doi: 10.3102/0013189X016007016

-
- Furlong, P., Marsh, D.: A skin not a sweater: Ontology and epistemology in political science. In D. Marsh, G. Stoker (eds.), *Theory and Methods in Political Science*, pp. 184-211. Palgrave Macmillan (2010)
- Gall, M.D., Borg, W.R., Gall, J.P.: *Educational Research*. Longman, White Plains, New York (1996)
- Gephart Jr, R. P., Richardson, J.: Qualitative research methodologies and international human resource management. In G. K. Stahl, I. Björkman, S. Morris (eds.), *Handbook of Research in International Human Resource Management*, pp. 29-52. Edward Elgar (2008)
- Gephart, R.P.: Qualitative research and the academy of management journal. *Academy of Management Journal*. **47**(4), 454–462 (2004). doi: 10.5465/AMJ.2004.14438580
- Gill, M.J.: The possibilities of phenomenology for organizational research. *Organizational Research Methods*. **17**(2), 118–137 (2014). doi: 10.1177/1094428113518348
- Giorgi, A.: An application of phenomenological method in psychology. *Duquesne Studies in Phenomenological Psychology*. **2**, 82–103 (1975). doi: 10.5840/dspp197529
- Goldstein, J., Keohane, R.O.: *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*. Cornell University Press, Ithaca (1993)

-
- Goulding, C.: *Grounded Theory: A Practical Guide For Management, Business and Market Researchers*. Sage (2002)
- Greckhamer, T., Koro-Ljungberg, M.: The erosion of a method: Examples from grounded theory. *International Journal of Qualitative Studies in Education*. **18**(6), 729–750 (2005). doi: 10.1080/09518390500298204
- Gringeri, C., Barusch, A., Cambron, C.: Epistemology in qualitative social work research: A review of published articles, 2008–2010. *Social Work Research* **37**(1), 55-63. (2013)
- Guba, E.G., Lincoln, Y.S.: Competing paradigms in qualitative research. In: *Handbook of Qualitative Research*, pp. 163-194. (1994)
- Guest, G., Namey, E. E., Mitchell, M. L.: *Collecting Qualitative Data: A Field Manual For Applied Research*. Sage (2012)
- Guest, G.: Describing mixed methods research: An alternative to typologies. *Journal of Mixed Methods Research* **7**(2), 141-151. (2013)
- Hammersley, M.: Deconstructing the qualitative-quantitative divide. In: J. Brannen (ed.), *Mixing Methods: Qualitative and Quantitative Research*, pp. 39–55. Ashgate Publishing Company, Aldershot (1992)
- Hammersley, M.: The relationship between qualitative and quantitative research: Paradigm loyalty versus methodological eclecticism. In: T.S. Richardson (ed.) *Qualitative Research Methods in Psychology and the Social Sciences*, pp. 159–174. BPS Books, Leicester (1996)

-
- Harper, M., Cole, P.: Member checking: can benefits be gained similar to group therapy?. *The Qualitative Report*. **17**(2), 510-517. (2012)
- Healy, M., Perry, C.: Comprehensive criteria to judge validity and reliability of qualitative research within the realism paradigm. *Qualitative Mrkt Res: An Int J*. **3**(3), 118–126 (2000). doi: 10.1108/13522750010333861
- Howe, K.R.: Against the quantitative-qualitative incompatibility thesis or dogmas die hard. *Educational Researcher*. **17**(8), 10 (1988). doi: 10.2307/1175845
- Howe, K.R.: Getting over the quantitative-qualitative debate. *American Journal of Education*. **100**(2), 236–256 (1992). doi: 10.1086/444015
- Hsieh, H.F., Shannon, S.E.: Three approaches to qualitative content analysis. *Qual Health Res*. **15**(9), 1277–1288 (2016). doi: 10.1177/1049732305276687
- Huberman, A., Miles, M.: *The Qualitative Researcher's Companion*. SAGE, Thousand Oaks California (2002)
- Hunt, S.D.: positivism and paradigm dominance in consumer research: toward critical pluralism and rapprochement. *J Consum Res*. **18**(1), 32 (1991). doi: 10.1086/209238
- Hyde, K.F.: Recognising deductive processes in qualitative research. *Qualitative Mrkt Res: An Int J*. **3**(2), 82–90 (2000). doi: 10.1108/13522750010322089

-
- Järvenoja, H., Järvelä, S.: How students describe the sources of their emotional and motivational experiences during the learning process: a qualitative approach. *Learning and Instruction*. **15**(5), 465–480 (2005). doi: 10.1016/j.learninstruc.2005.07.012
- Johnson, P., Buehring, A., Cassell, C., Symon, G.: Defining qualitative management research: an empirical investigation. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*. **2**(1), 23-42. (2007) doi:10.1108/17465640710749108
- Johnson, P., Cassell, C.: Epistemology and work psychology: New agendas. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* **74**(2), 125-143. (2001) doi:10.1348/096317901167280
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J.: Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*. **33**(7), 14-26. (2004) doi:10.3102/0013189X033007014
- Johnson-Laird, P. N.: Deductive reasoning. *Annual Review of Psychology*. **50**(1), 109-135. (1999) doi:10.1146/annurev.psych.50.1.109
- Kothari, C. R.: *Research Methodology: Methods and Techniques*. New Age International (2004)
- LeCompte, M.D., Goetz, J.P.: Problems of reliability and validity in ethnographic research. *Review of Educational Research*. **52**(1), 31–60 (1982). doi: 10.3102/00346543052001031

-
- Leech, N. L., Onwuegbuzie, A. J.: A typology of mixed methods research designs. *Quality & Quantity* **43**(2), 265-275. (2009) doi:10.1007/s11135-007-9105-3
- Lichtman, M.: *Qualitative Research For The Social Sciences*. Sage (2013)
- Lincoln, Y.S., Guba, E.G.: *Naturalistic Inquiry*. Sage (1985)
- Lincoln, Y.S.: The ethics of teaching in qualitative research. *Qualitative Inquiry*. **4**(3), 315–327 (2016). doi: 10.1177/107780049800400301
- Lindlof T.R., Taylor B.C.: *Qualitative Communication Research Methods*. Sage (2010)
- Lund, T.: The Qualitative–quantitative distinction: some comments. *Scandinavian Journal of Educational Research*. **49**(2), 115–132 (2005). doi: 10.1080/00313830500048790
- Macbeth, D.: On “Reflexivity” in qualitative research: two readings, and a third. *Qualitative Inquiry*. **7**(1), 35–68 (2016). doi: 10.1177/107780040100700103
- Macionis, J., Gerber, L.: *Sociology* (7th ed.). Pearson Canada (2010)
- Marshall, C., Rossman, G. B.: *Designing Qualitative Research*. Sage (2006)
- Marshall, C., Rossman, G.B.: *Designing Qualitative Research*. Sage, London (2006)
- Marvasti A.: *Qualitative Research in Sociology*. Sage (2003)

-
- Maxwell, J.A.: Causal explanation, qualitative research, and scientific inquiry in education. *Educational Researcher*. **33**(2), 3–11 (2004). doi: 10.3102/0013189X033002003
- Mays, N., Pope, C.: Qualitative research in health care. Assessing quality in qualitative research. *BMJ (Clinical research ed.)*. **320**(7226), 50–52 (2000) doi:10.1136/bmj.320.7226.50
- McNabb D.E.: *Research Methods for Political Science: Quantitative and Qualitative Methods*. Routledge (2015)
- Michael, P.: *The Tacit Dimension*. Peter Smith (1966)
- Morgan, G., Smircich, L.: The case for qualitative research. *Academy of Management Review*. **5**(4), 491–500 (1980). doi: 10.5465/AMR.1980.4288947
- Morrow, S.L.: Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*. **52**(2), 250–260 (2005). doi: 10.1037/0022-0167.52.2.250
- Morrow, S.L.: Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*. **52**(2), 250–260 (2005). doi: 10.1037/0022-0167.52.2.250
- Mosteller, F., Nave, B., Miech, E.J.: Why we need a structured abstract in education research. *Educational Researcher*. **33**(1), 29–34 (2004). doi: 10.3102/0013189X033001029

Myers M.D.: *Qualitative Research in Business and Management*. Sage (2013)

Nersessian, N. J.: Model-based reasoning in conceptual change. In L.

Magnani, N. Nersessian, P. Thagard (eds.), *Model-based Reasoning in Scientific Discovery*, pp. 5-22. Springer (1999)

Nkwi, P. N., Nyamongo, I. K., Ryan, G. W.: *Field research into socio-cultural issues: Methodological guidelines*. International Center for Applied Social Sciences, Research, and Training. (2001)

Otley, D.T., Berry, A.J.: Case study research in management accounting and control. *Management Accounting*

Patton, M.Q.: Two decades of developments in qualitative inquiry. *Qualitative Social Work*. **1**(3), 261–283 (2002). doi: 10.1177/1473325002001003636

Payne, G., Williams, M.: Generalization in qualitative research. *Sociology*. **39**(2), 295–314 (2016). doi: 10.1177/0038038505050540

Polit, D.F., Beck, C.T.: Generalization in quantitative and qualitative research: Myths and strategies. *International Journal of Nursing Studies*. **47**(11), 1451–1458 (2010). doi: 10.1016/j.ijnurstu.2010.06.004

Prasad, P.: *Crafting Qualitative Research: Working in the Postpositivist Traditions*. M.E. Sharpe, Armonk, NY (2005)

Pratt, M.G.: From the editors: for the lack of a boilerplate: tips on writing up (and reviewing) qualitative research. *Academy of Management Journal*. **52**(5), 856–862 (2009). doi: 10.5465/AMJ.2009.44632557

-
- Ragin, C. C.: *Constructing Social Research: The Unity and Diversity of Method*. Pine Forge Press (1994)
- Remesal, A.: Primary and secondary teachers' conceptions of assessment: a qualitative study. *Teaching and Teacher Education*. **27**(2), 472–482 (2011). doi: 10.1016/j.tate.2010.09.017
- Ritchie, J., Lewis, J. (eds.): *Qualitative Research Practice: A Guide For Social Science Students and Researchers*. Sage (2003)
- Sadovnik A.R.: Qualitative research and public policy. In: *Handbook of Public Policy Analysis: Theory Politics and Methods*, pp. 417-427. (2006)
- Sale, J. E., Lohfeld, L. H., Brazil, K.: Revisiting the quantitative-qualitative debate: Implications for mixed-methods research. *Quality and Quantity*. **36**(1), 43-53. (2002) doi:10.1023/A:1014301607592
- Sandelowski, M.: Rigor or rigor mortis. *Advances in Nursing Science*. **16**(2), 1–8 (1993). doi: 10.1097/00012272-199312000-00002
- Sarantakos, S.: *Social Research*. Palgrave Macmillan (2012)
- Schrag, F.: In Defense of Positivist Research Paradigms. *Educational Researcher*. **21**(5), 5–8 (1992). doi: 10.3102/0013189X021005005
- Smith J.A. (ed.): *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*. Sage (2015)

-
- Snape, D., Spencer, L.: The foundations of qualitative research. In J. Ritchie J. Lewis (eds.), *Qualitative Research Practice: A Guide For Social Scientists*. Sage (2006)
- Sobh, R., Perry, C.: Research design and data analysis in realism research. *European Journal of Marketing*. **40**(11/12), 1194–1209 (2006). doi: 10.1108/03090560610702777
- Suddaby, R.: From the editors: What grounded theory is not. *Academy of Management Journal*. **49**(4), 633-642. (2006)
doi:10.5465/AMJ.2006.22083020
- Tan, J., Fischer, E., Mitchell, R., Phan, P.: At the center of the action: Innovation and technology strategy research in the small business setting. *Journal of Small Business Management*. **47**(3), 233-262. (2009)
doi:10.1111/j.1540-627X.2009.00270.x
- Torrance, H.: *Qualitative Research Methods in Education*. Sage, London (2010)
- Wang, Y., Bowers, A.J.: Mapping the field of educational administration research: A journal citation network analysis. *Journal of Educational Administration*. **54**(3), 242–269 (2016). doi: 10.1108/JEA-02-2015-0013
- Woolgar, S.: Reflexivity is the ethnographer of text. In: S. Woolgar (ed.), *Knowledge And Reflexivity: New Frontiers in the Sociology of Knowledge*, pp. 14-36. Sage, London (1988)

Yin, R.K.: Case Study Research: Design and Methods. Sage, Thousand Oaks
(1994)